

Asia: VN/1972/2020

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston koulutuspoliittiseksi selonteoksi

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset selontekoa koskevat kommentit

Selonteko on hyvin laaja-alainen ja kattava dokumentti maan osaamisjärjestelmästä. Esitetyt tavoitteet ja toimenpiteet ovat kannatettavia ja niiden seuranta tärkeää.

Selonteon tilannekuvassa on hyvin tunnistettu väestörakenteen muutoksesta johtuvat erot ja näkymät kuntien ja koulutuksen järjestäjien toimintaedellytyksissä. Selonteon toimenpiteet jäävät näiltä osin ylätasoisiksi. Tavoitteiden osalta rahoituksen riittävydestä ja oikeasta ohjautumisesta tulisi esittää konkretiaa. Selonteossa tavoitellaan myös uusiutumista, mutta sitä tulisi tavoitella vahvasti.

Kommentit lukuun 2. Visio/tavoitetila – koulutus ja tutkimus kohti 2040-lukua

Osaaminen ja sen pitkäjänteinen kehittäminen kaikki koulutusasteet yhteen nivoen on Suomelle kaikkein merkittävin kilpailukyvyyn ja sen myötä hyvinvoinnin tekijä.

”Digitaalinen koulutustarjonta, digitaaliset oppimisolustat ja -ratkaisut mahdollistavat ajasta ja paikasta riippumattoman opiskelun.” Tällä tulee olemaan merkitystä niin oppilaitosten tilaratkaisujen kuin alueellisen houkuttelevuuden kannalta. Opiskelun paikkariippumattomuus on toki hyvä asia siten, että alueilla opiskelumahdollisuudet laajenevat, mutta muualta oppilaitoksissa opiskelevat eivät myöskään kiinnity alueelle eivätkä tule vahvistamaan osaamista alueella, elleivät he tutustu alueen mahdollisuuksiin, yrityksiin, elinympäristöön, palveluihin ja toimintoihin.

Kommentit lukuun 3.1 Varhaiskasvatus sekä esi- ja perusopetus

Suomalaisten perusopetusikäisten oppilaiden oppimistulokset ovat laskeneet ja asenteet oppimista kohtaan heikentyneet. Eriyisen huolestuttavaa on lasku muun oppimisen perustan luovissa luku- ja

laskutaidoissa. Oppilaiden väliset osaamiserot ja oppilaan sosioekonomisen taustan oppimistuloksia heikentävä vaikutus ovat asioita, joille on välttämätöntä tehdä korjaavia ja vaikuttavia toimia. Tyttöjen ja poikien väliset osaamiserot kertovat poikien tuen tarpeesta. Myös maahanmuuttajataustaisten oppilaiden heikompi koulumenestys on pitkällä tähtäimellä kestävä ja heikentää heidän mahdollisuuksiaan sijoittua ja menestyä osaamista edellyttävässä yhteiskunnassa.

Tavoitteena ja vaikuttavien toimien kohteena pitää olla se, ettei kukaan lapsi tai nuori kokisi itseään täysin yksinäiseksi ja kiusatuksi. Vaikea tausta ei saa muodostua oikotieksi syrjäytymiseen ja väkivaltaiseen käyttäytymiseen.

Etäopetuksesta ja digitaalisen teknologian hyödyntämisestä on koronaepidemian aikana saatu merkittävää oppia. Kummassakaan ei yksiselitteisesti ole pelkästään hyvää tai huonoa. Hyviä kokemuksia tulee hyödyntää ja jalostaa, mutta esimerkiksi oppimisvaikeuksien ja lastensuojelullisten tarpeiden korostuminen vaatii erityisiä toimia.

Lainsäädännön kokonaisuudistukset ovat merkittäviä ponnistuksia. Erityisen hyvä on, mikäli rahoituksen painopistettä siirretään perusrahoitukseen ja pitkäjänteisen kehittämisen tukemiseen avustushakujen sijaan.

Tavoitteena on mm. että jokainen suomalainen lapsi ja nuori saa maailman parasta varhaiskasvatusta ja koulutusta lähipalveluna. Ehkä lähipalvelun käsite olisi syytä määritellä, sillä monissa pienissä ja väestön vähenemisestä kärsivissä kunnissa lähipalvelujen tuottamisen taloudelliset ja käytännölliset mahdollisuudet usein vain heikkenevät, vaikka laadukas varhaiskasvatus ja perusopetus olisivatkin tärkeitä. Hyviä ja kunnianhimoisia tavoitteita voi joskus olla vaikea saavuttaa kuntien realistisessa arjessa. Rahoitusjärjestelmän tuleekin siksi huomioida kuntien eriytyvät olosuhteet nykyistä paremmin.

Koko Suomen osaamisen tulevaisuusperusta lasketaan laadukkaana varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja lasten ja nuorten hyvinvoinnista huolehtimisen varaan. Sitä ei voi liikaa korostaa.

Kommentit lukuun 3.2 Toinen aste

Syksyllä 2018 Suomen Lukiolaisten Liiton (SLL) liittokokous vaati, että lukiolaisten ja nuorten jaksamiseen on kiinnitettävä enemmän huomiota. Jopa joka kolmas Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) Kouluterveyskyselyyn vastanneista lukiolaisista koki hukkuvansa koulutyöhön vähintään muutamana päivänä viikossa. Lisäksi reilu 35 prosenttia lukiolaisista oli ollut huolissaan omasta mielialastaan kuluneen vuoden aikana. Lukio-opiskelusta on tullut erityisen paineistettua sen jälkeen, kun todistusvalinnan merkitys on korostunut jatko-opintoihin pääsemässä. Keskinäinen

lukiotodistus ei välttämättä takaa paikkaa jatko-opintoihin, varsinkaan suosituimmilla aloilla ja tämä lisää nuorten paineita ja stressiä.

Mitä tulee ammatillisen koulutuksen järjestäjän mahdollisuuteen uusiutua esimerkiksi alueen elinkeinoelämän tarpeet huomioiden, järjestelmä vaikuttaa hyvin jäykältä ja jähmeältä. Alueen näkökulmasta tuntuu siltä, että tutkintojen järjestämisoikeuksia rajoitetaan tarpeettomasti.

Digitaaliset alustat, sovellukset ja oppimisympäristöt voivat tukea oppimista, mutta koronapandemia ja etäopetukseen siirtyminen ammatillisissa opinnoissa on osoittanut, että niiden käytössä ja opetuksen soveltamisessa on haasteita. Ammattiopinnoissa motivaatio ja taitojen hankkiminen kärsii helposti, kun lähiopetus ja käytännön harjoitteet puuttuvat tai niitä on vaikea toteuttaa.

Eri koulutusasteiden ja koulutuksen järjestäjien yhteistyön tukeminen koulutuspalvelujen, tilojen, laitteiden ja henkilöstön yhteiskäytön osalta voi tehostaa resurssien käyttöä ja koko alueen osaamisjärjestelmän sujuvaa yhteensovittamista. Ammatillinen koulutus ja lukiokoulutus voisivat toimia vahvemmassa keskinäisessä yhteistyössä, jopa yhdistyneinä, ja tarjota opiskelijoille monipuolisempia mahdollisuuksia muokata ja levittää oman opintopolkuaan. Alueellisten erityispiirteiden huomioiminen on tässäkin tärkeää.

Kommentit lukuun 3.3 Korkeakoulut

Kansainvälisten osaajien integroiminen korkeakouluihin, suomalaiseen yhteiskuntaan ja työelämään yhteistyössä elinkeinoelämän ja julkisen sektorin työnantajien kanssa sekä tavoite, että 75 prosenttia tutkinnon suorittaneista ulkomaalaisista opiskelijoista työllistyy suomalaisille työmarkkinoille ovat vaativia, mutta olennaisen tärkeitä tavoitteita Suomen osaamisen ja kilpailukyvyn säilyttämisen ja lisäämisen kannalta. Korkeakoulutuksen tulee siksi olla houkuttelevaa, laadukasta ja joustavaa.

Digitalisaation mahdollistamaa korkeakoulujen toimintaa kansallisesti ja kansainvälisesti avoimena verkostoyhteisönä voi avata ja laajentaa vahvemmin, vaikka yksittäiset korkeakoulut profiloituisivatkin vahvuusalueilleen ja toimisivat yhteistyössä. Jatkuvan ja elinikäisen oppimisen kannalta mahdollisimman laaja korkeakoulutuksen avoimuus ja edullisuus antaisi mahdollisuuksia eri ikäryhmien osaamisen päivittämiseen ja lisäämiseen esimerkiksi moduulimaisesti ja monitieteisesti. Digitalisaatio voi entistä vahvemmin mahdollistaa kenen tahansa opiskelun etänä ja joustavasti vastaten mm. väestökehityksen ja alueiden muutospaineesiin ja mahdollistaa opiskelun kenelle tahansa riippumatta asuinkunnasta. Toimenpiteenä yhteinen digiopinto- ja palvelutarjonta ja tietovarantojen avaaminen ovat edellytys avoimelle oppimisen ekosysteemille.

Selonteossa on tunnistettu koulutusjärjestelmän ja -tarjonnan säätelyn jäykkyys, mitä tulee esimerkiksi työelämän nopeisiin muutoksiin. Alueilla olennaista on osaavan työvoiman saatavuus

alueen yritysten ja muiden organisaatioiden nopeastikin muuttuvia tarpeita vastaavasti. Toimenpiteet näiltä osin ovat vielä kovin ylätasoisia.

Kommentit lukuun 3.4 Tiede ja tutkittu tieto

Julkisen ja yksityisen tutkimusrahoituksen yhdessä edistämä tieteellinen perustutkimus ja soveltava tutkimus ovat edellytyksiä Suomen menestykselle tulevaisuudessa. TKI-työhön tulee osoittaa tämän mukaiset voimavarat.

Kommentit lukuun 3.5 Vapaa sivistystyö

Vapaan sivistystyön koulutuksissa hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen on merkittävä lisä suomalaiseen osaamisjärjestelmään. Laadukas vapaa sivistystyö tuottaa osaltaan monipuolista ja monimuotoista osaamista ja lisää yksilöllistä ja yhteisöllistä luovuutta sekä hyvinvointia. Osaamisen validointi ja mahdollisuus koota ja kerätä sitä eri tietokannoista yksilöiden osaamisen osoittamiseksi olisi tärkeää, jotta hyvinkin monipuolinen osaaminen tulisi näkyväksi ja sitä voisi hyödyntää myös työmarkkinoilla. Onhan luovuus yksi tulevaisuuden avaintaidoista, ellei ole sitä jo nykyisinkin.

Kommentit lukuun 3.6 Jatkuva oppiminen – työuran aikainen oppiminen

Uusia ratkaisuja ja myös rahoitusta tarvitaan, jotta henkilö voi hankkia omiin henkilökohtaisiin osaamistarpeisiinsa soveltuvaa osaamista. Työnantaja ei tätä aina kykene tukemaan ainakaan rahallisesti, joten olisi tärkeää, että tähän olisi myös sopivia rahoitusmuotoja tarjolla. Erityisesti yksityisillä koulutuksenjärjestäjillä koulutukset ovat usein kalliita.

Kommentit lukuun 3.7 Opetus-, ohjaus- ja muu henkilöstö

Kelpoisen henkilöstön saatavuudesta ja laadukkaasta, korkeatasoisesta osaamisesta on huolehdittava. Opetustyön arvostusta tulee lisätä ja tarjota oikeat ja tarpeelliset työkalut opetustyön toteuttamiseen. Opettaminen ja ohjaus tulee nähdä arvostettuna, kiinnostavana, vetovoimaisena ja erittäin tärkeänä lapsia ja nuoria tukevana tulevaisuustyönä.

Kommentit lukuun 3.8 Taide- ja kulttuurikasvatus ja -opetus ja taiteen perusopetus

Todella tärkeää on tukea lasten ja nuorten hyvinvointia edistäviä maksuttomia, matalan kynnyksen harrastustoimintoja ja niiden toteutusta koulupäivien yhteydessä ja koulujen tiloissa, mikä tehostaa myös tilojen käyttöä.

Itä-Suomen maakuntien yhteinen osaamisen kehittämiseen ja ylläpitämiseen liittyvä kokonaisuus on Saimaa-ilmiö2026, jossa haetaan Savonlinna kärkenä Euroopan kulttuuripääkaupunkiutta Järvi-Suomeen. Saimaa-ilmiö on alusta monialaiselle yhteistyölle, joka aina sekä kartuttaa yksittäisen toimialan tai toimijan osaamista että antaa tilaisuuksia sen kehittämiseen ja monimuotoistamiseen. Tämä on asia, joka olisi hyvä huomioida myös koulutuksen kohdentamisessa.

Kommentit lukuun 3.9 Opintotuki

Erilaiset avoimet ja muut erityiset, usein vaativat väylät tutkinto-opiskelijoiksi yliopistoihin ja korkeakouluihin ovat lisääntyneet. Näitä väyliä pitkin opiskelu voi olla hyvinkin täysipainoista ja niitä pitkin etenevät opiskelijat, erityisesti nuoret, tarvitsevat tukea opintoihinsa.

Myös aikuisten, työelämässä osaamistaan täydentävien tai uusintavien opiskelijoiden opintojen tukemiseen tulisi löytää motivoivia ratkaisuja.

Kommentit lukuun 3.10 Ruotsinkielisen koulutuksen tilanne, tavoitteet ja toimenpiteet

-

Kommentit lukuun 3.11 Maahanmuuttajataustaisten oppiminen ja oppimispolut

Perustaidot ja suomen tai ruotsin kielen taito ovat tärkeintä perustaa suomalaiseen yhteiskuntaan ja yhteisöön sopeutumiseksi. Maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten – kuten kantasuomalaistenkin – erityisen tuen ja ohjaukset tarpeet on huomioitava yksilöllisesti ja pitkäjänteisesti. Syrjäytyminen, jengiytyminen ja muut ongelmat on torjuttava pitämällä kaikki mukana tasa-arvoisesti ja tasapuolisesti, tarvittaessa mainitun positiivisen erityiskohtelun avulla. Syrjäytynyt nuori tulee yhteiskunnalle kalliiksi ja kokemus ulkopuolelle jäämisestä on epäinhimillinen.

Opiskelijoiden maahantulon sujuvoittaminen sekä mahdollisuus ja oikeus jäädä pysyvästi Suomeen tutkinnon suorittamisen jälkeen ovat Suomen osaamisen ja kilpailukyvyn kannalta tärkeitä periaatteellisia kysymyksiä. Osaaminen on tärkeimpiä voimavarojamme, mutta kilpailu parhaimmista osaajista on globaalisti kovaa. Siinä menestyminen on laajapohjainen kysymys mukaan lukien esimerkiksi yleiset asenteet, asumisviihtyvyys ja palvelut sekä yhteisöllisyys, turvallisuus, yhteiskunnan toimivuus ja kaikki muu, mitä meillä on tarjottavana osaajia houkutellessamme.

Kommentit lukuun 4. Koulutus- ja tutkimusjärjestelmän tilannekuva ja keskeiset muutostekijät. Pyydämme tarvittaessa kirjaamaan vain tiiviin yleisen lausunnon luvusta ja yksityiskohtaisesti vain tärkeimmät kommentoitavat tai mahdollisesti puuttuvat asiat

Tilannekuvan ja keskeisten muutostekijöiden tunnistaminen ja kuvaus on hyvin kattavaa.

Laihanen Anna-Leena
Etelä-Karjalan liitto - Aluekehitys